

Sygn. akt V CSK 86/10

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 października 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Antoni Górski (przewodniczący)

SSN Dariusz Dończyk

SSA Jan Kremer (sprawozdawca)

Protokolant Izabella Janke

w sprawie z powództwa J. N. i in. , przeciwko Kompanii Węglowej Spółce Akcyjnej w K.

o zapłatę oraz połączonych do wspólnego rozpoznania i rozstrzygnięcia z tą sprawą

sprawy z powództwa U. R.

przeciwko Kompanii Węglowej Spółce Akcyjnej w K.

o zapłatę

sprawy z powództwa J. N.

przeciwko Kompanii Węglowej Spółce Akcyjnej w K.

o zapłatę

sprawy z powództwa A. R.

przeciwko Kompanii Węglowej Spółce Akcyjnej w K.

o zapłatę

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 27 października 2010 r.,

skarg kasacyjnych powodów od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 29 grudnia 2009 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powodowie J. N., A. R., U. R. i M. W. wnieśli o zasądzenie od pozwanej Kompanii Węglowej Spółki Akcyjnej odszkodowania z tytułu obniżenia wartości stanowiących ich własność nieruchomości. Do wspólnego rozpoznania połączono także sprawy z powództwa U. R. przeciwko stronie pozwanej i z powództwa J. N., a także A. R. przeciwko tejże Spółce. Także w połączonych sprawach uzasadnieniem żądania pozwu było obniżenie wartości nieruchomości, które na skutek prowadzonej przez pozwaną eksploatacji górniczej utraciły walor działek budowlanych i stały się nieużytkami.

Sąd Okręgowy uwzględnił powództwa po ustaleniu, że w planie zagospodarowania przestrzennego miasta R. zatwierdzonego uchwałą z dnia 25 maja 2005 roku na terenach, gdzie położone są działki powodów wprowadzono zakaz wszelkiej zabudowy. W stosunku do poprzedniego planu stanowi to istotną różnicę, ponieważ nie przewidywał on takich ograniczeń. Sąd Okręgowy ustalił, że wszystkie nieruchomości stanowiące przedmiot postępowania od wielu lat są objęte wpływami eksploatacji górniczej prowadzonej przez KWK „C.” w R. Pozwana wypłacała powodom odszkodowania za straty w plonach i zasiewach wobec braku możliwości rolniczego użytkowania działek, które figurują w ewidencji podatku od nieruchomości i podatku rolnego. Plan zagospodarowania przestrzennego zatwierdzony Uchwałą Rady Miasta R. Nr 2736/XXXV/93 z dnia 5 maja 1993 roku ogłoszony w Dzienniku Urzędowym Województwa K. z dnia 7 listopada 1993 roku przewidywał, że działka nr 1537/21 znajdowała się w sektorze terenu wchodzącego w skład strefy ekologicznej terenów otwartych miasta. Na tym obszarze dopuszczono zabudowę mieszkaniową, sportowo – rekreacyjną, hotelową, szkolną, szpitalną w formie nieskoncentrowanej. Przewidziano zakaz budowy obiektów mogących stwarzać zagrożenie dla środowiska przyrodniczego. Działki o numerach geodezyjnych 1938/117, 1940/117 i 1941/117 znajdowały się w sektorze terenu wchodzącego w skład strefy ekologicznej terenów otwartych miasta na których dopuszczono zabudowę nieskoncentrowaną. Przeznaczenie tych działek, było takie jak i działki nr 1537/21.

Uchwała Rady Miasta R. z dnia 25 maja 2005 roku opublikowana została w Dzienniku Urzędowym Województwa z dnia 23 czerwca 2005 roku. Zatwierdzono nią nowy plan zagospodarowania przestrzennego aktualnie obowiązujący, który przewiduje że wyżej wymienione działki znajdują się częściowo na terenach po przemysłowych przeznaczonych do rekultywacji, częściowo na terenach przeznaczonych do zalesienia, a strefa ta objęta jest degradującymi wpływami eksploatacji złóż węgla kamiennego KWK „C”. Wpływ planowanej eksploatacji może spowodować osiadanie terenu powyżej 9 m oraz szkodami górnictwami w kategoriach I – IV, które przedstawione będą w miejscowym planie terenu górnictwa. Plan wprowadził zakaz zabudowy działek powodów. Deformacja terenu będzie trwała co najmniej do 2020 roku, a odnośnie działki 1938/117 nawet do 2026 roku. Po rekultywacji teren nie będzie nadawał się do zabudowy. Na podstawie art. 94 ust. 1 i art. 95 ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku prawo geologiczne i górnictwa powodom należy jest odszkodowanie rekompensujące ubytek wartości rynkowej nieruchomości na skutek oddziaływania działalności górnictwa. Powodowie doznali konkretnej szkody majątkowej. Zdaniem Sądu nie obciążał powodów obowiązek wykazania, że przy próbie sprzedaży potencjalni nabywcy zaoferowali niższą cenę. Uwzględnieniu powództwa nie sprzeciwiało się też, nie dopełnienie formalności związanych z wpisem w ewidencji gruntów działek jako budowlanych, w szczególności nie uzyskano decyzji o zmianie przeznaczenia gruntu na cele nierolnicze. Decydujące znaczenie dla sądu miało przeznaczenie nieruchomości w planie zagospodarowania przestrzennego z 1993 roku, który umożliwiał ich zabudowę. Powodowie utracili tą możliwość po zmianie planu zagospodarowania przestrzennego.

Zdaniem Sądu Okręgowego nie był trafny zarzut braku legitymacji procesowej biernej po stronie pozwanej. Przepis art. 36 ust. 1-3 ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2003 r. Nr 80, poz. 717) nie wyłączał odpowiedzialność pozwanej za szkodę na podstawie art. 91 ust. 1 Prawa geologicznego i górnictwa (Dz. U. z 2005 r. Nr 228 poz. 1947). Przypisanie odpowiedzialności uwarunkowane jest wykazaniem dwóch przesłanek; szkody związanej z ruchem zakładu górnictwa i związku przyczynowego. Zmiana planu zagospodarowania przestrzennego nastąpiła

w związku z działalnością strony pozwanej. Plan zagospodarowania przewidział konieczność określenia zakresu odszkodowania za obniżenie wartości nieruchomości gruntowych i leśnych. W sprawie brak jest przesłanek dla wyłączenia odpowiedzialności pozwanej. Zmiana planu usankcjonowała jedynie istniejące degradujące wpływy eksploatacyjne KWK „C”. Wyłączenie w takiej sytuacji odpowiedzialności podmiotu, którego działalność spowodowała szkodę, nie znajduje uzasadnienia normatywnego, w szczególności wobec spełnienia przesłanek z art. 91 ust.1 ustawy prawo geologiczne i górnicze. Wskazanie na treść art. 36 ust. 1-3 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym nie tylko nie jest zasadne, ale przede wszystkim skutkowało obciążeniem odpowiedzialnością cywilną podmiotu, który szkody tej w istocie nie wyrządził. Byłoby to sprzeczne z podstawowymi zasadami odpowiedzialności odszkodowawczej w sytuacji, gdy rzeczywistym źródłem powstania szkody była działalność prowadzona przez pozwaną. Stan taki naruszałby podstawowe zasady odpowiedzialności odszkodowawczej. Sąd Okręgowy uznał, że powodowie skutecznie wykazali rozmiar szkody w postaci obniżenia wartości swoich nieruchomości w związku z ruchem zakładu górniczego, jak też adekwatny związek przyczynowy pomiędzy faktem jej zaistnienia, a działalnością pozwanej.

Wyrok ten zaskarżyła w całości apelacją strona pozwana, która obok zarzutu niewyjaśnienia wszystkich istotnych okoliczności faktycznych, zarzuciła naruszenie prawa materialnego, tj. art. 92 ustawy prawo górnicze i geologiczne w zw. z art. 435 i 361 k.c. przez błędną ich wykładnię. Ponadto zarzuciła naruszenie art. 36 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym przez jego niezastosowanie i wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa. Sąd Apelacyjny uwzględnił apelację i powództwa w całości oddalił. Zdaniem Sądu Apelacyjnego uchwalenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego stwarza po stronie właściciela nieruchomości roszczenie odszkodowawcze względem gminy, jeżeli korzystanie z nieruchomości, bądź jej części, w sposób dotychczasowy lub zgodny z dotychczasowym przeznaczeniem stało się niemożliwe, bądź istotnie ograniczone. Z kolei art. 36 ust. 1-3 i ust. 5 w zw. z art. 37 ust. 1 pkt 10 i 11 ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym stanowi, że spory wynikające z planów zagospodarowania rozstrzygają sądy powszechne,

a w odniesieniu do określania wartości nieruchomości stosuje się przepisy o gospodarce nieruchomościami. Art. 37 ust. 1 wyżej wymienionej ustawy obejmuje szkodę, która polega na obniżeniu wartości nieruchomości. Celem przepisu art. 36 ust. 3 jest ochrona właściciela przed negatywnymi skutkami zmian planistycznych powodujących obniżenie wartości nieruchomości. Przesłanki z art. 36 w/w ustawy zostały w całości spełnione. W ocenie Sądu Apelacyjnego prawidłowa ocena tego przepisu prowadzi do wniosku, że roszczenie odszkodowawcze przysługuje uprawnionemu do gminy, a pozwana kopalnia może ponieść jedynie koszty jego realizacji przez gminę, które to koszty pozwana zobowiązana jest z tego powodu uwzględniać w planie terenu górniczego. Wykładni tej nie sprzeciwia się art. 93 ust. 2 ustawy prawo geologiczne i górnicze przewidujący solidarną odpowiedzialność przedsiębiorcy górniczego z innymi osobami, jeśli szkoda nastąpiła, także z innych przyczyn niż ruch zakładu górniczego. Sąd wskazał na wypłacanie odszkodowania przez pozwaną za szkodę w uprawach rolniczych i na przepisy dotyczące rekultywacji gruntów rolnych. Podkreślił, że przedsiębiorca górniczy nie odpowiada za zmiany przeznaczenia gruntów w planie zagospodarowania przestrzennego. Przyjmując po stronie pozwanej brak legitymacji biernej w procesie zmienił orzeczenie i oddalił powództwa.

Wyrok Sądu Apelacyjnego został zaskarżony skargami kasacyjnymi przez powodów w całości. Powodowie wnieśli o uchylenie zaskarżonego wyroku i zmianę wyroku poprzez uwzględnienie powództw, ewentualnie o przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Powodowie skargi kasacyjne oparli na błędnej wykładni prawa materialnego, jak i niewłaściwym zastosowaniu przepisów, w różnych aspektach, art. 91 i art. 92 ustawy prawo geologiczne i górnicze w zw. z art. 361 par. 1 i 2 k.c. oraz art. 93 ust. 2 ustawy prawo geologiczne i górnicze w zw. z art. 369 k.c. poprzez nieprawidłowe przyjęcie, że ruch zakładu górniczego nie jest przyczyną sprawczą szkody zaistniałej w mieniu powodów oraz art. 53 ust. 1 i 2 ustawy prawo geologiczne i górnicze poprzez uznanie, że jednostka samorządu terytorialnego niezależnie od ruchu zakładu górniczego sporządza miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, podczas gdy właściwa wykładnika tego

przepisu prowadzi do wniosku, że miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego uchwalany jest w związku z obowiązkiem gminy wynikającym z faktu udzielenia koncesji i wytyczenia obszaru terenu górniczego. W konsekwencji nieprawidłowo zastosowano art. 36 ust. 1 pkt 1 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Zdaniem powodów problem dotyczy istnienia solidarnej odpowiedzialności zakładu górniczego oraz jednostki samorządu terytorialnego za szkodę powstałą w wyniku obniżenia wartości nieruchomości wskutek zmiany planu zagospodarowania przestrzennego będącego wynikiem ruchu zakładu górniczego. Skarżący zarzucili także błędną wykładnię art. 435 k.c. art. 363 i art. 396 k.c. w związku z wyżej wymienionymi przepisami prawa geologicznego i górniczego, a także art. 422 k.c. w zw. z art. 5 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kluczowym zagadnieniem skargi kasacyjnej jest wzajemna relacja pomiędzy art. 93 ust. 2 oraz art. 91 i art. 92 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. 2005 r. t. j. Nr 228, poz. 1947 ze zm.), a art. 36 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 ze zm.). Sąd I instancji uwzględniając żądanie zapłaty odszkodowania z tytułu obniżenia wartości nieruchomości stanowiących własność powodów za podstawę rozstrzygnięcia przyjął przepisy ustawy prawo geologiczne i górnicze. Stwierdzając, że nie ma możliwości przywrócenia obecnie stanu poprzedniego uznał, że sposobem naprawienia szkody jest zasądzenie odszkodowania. Jako podstawę orzeczenia wskazał art. 94 ust. 1 i art. 95 ust. 1 ustawy prawo geologiczne i górnicze. Sąd II instancji przywołując treść art. 36 ust. 1, oraz art. 37 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym przyjął, po stronie pozwanej kopalni brak legitymacji biernej, wskazując nadto na treść art. 93 ust. 2 ustawy prawo geologiczne i górnicze.

Z przepisu art. 91 tej ustawy wynika, że w razie wyrządzenia przez ruch zakładu górniczego szkody właścicielowi nieruchomości przysługuje odszkodowanie na zasadach określonych w kodeksie cywilnym i co ważne, jeżeli ruch ten odbywa się w sposób zgodny z ustawą nie może sprzeciwić się zagrożeniom przez niego wywołanym. W rezultacie szkoda powstała w takich

okolicznościach nie jest szkodą wyrządzoną czynem niedozwolonym. Przepis art. 93 zawiera regulację odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną ruchem zakładu górnictwa w trzech różnych sytuacjach. Uregulowanie to stanowi *lex specialis* w stosunku do przepisów k.c.

Przedmiotem rozważań jest w sprawie art. 93 ust. 2 ustawy prawo geologiczne i górnictwa, który stanowi, że „jeżeli szkoda nastąpiła także z innych przyczyn niż ruch zakładu górnictwa, odpowiedzialność przedsiębiorcy i innych osób jest solidarna”. Przepis zawiera ustawowe ustanowienie odpowiedzialności solidarnej, co stanowi regulację niezbędną wobec treści art. 369 k.c. Procesową konsekwencją tego jest możliwość skutecznego dochodzenia roszczenia odszkodowawczego od każdego ze zobowiązanych odpowiedzialnych za szkodę. Podkreślenia wymaga, że art. 93 ust. 2 ustawy prawo geologiczne i górnictwa jest niezbędny także z tego powodu, że rozszerza on podstawy odpowiedzialności na sytuacje nie objęte art. 441 § 1 k. c. Stanowi podstawę odpowiedzialności generalnie za wszystkie szkody nie tylko wyrządzone czynem niedozwolonym. Zasadą odpowiedzialności solidarnej jest możliwość żądania przez dłużnika solidarnego zwrotu części świadczenia po jego spełnieniu od pozostałych podmiotów odpowiadających solidarnie. W rozpoznawanej sprawie roszczenie takie przysługuje podmiotowi uchwalającemu plan zagospodarowania przestrzennego, w tym przypadku gminie. Gmina zobowiązana była treścią art. 53 ustawy prawo geologiczne i górnictwa do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego terenu górnictwa przy czym w tej sprawie nie miał zastosowania art. 53 ust. 6 tej ustawy umożliwiający odstępnie od sporządzenia planu (por. wyrok z dnia 2 grudnia 2008 r. WSA w Białymstoku II SA/Bk 577/08 nie publ.). Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym nakłada na gminę obowiązek uzgodnienia planu zagospodarowania przestrzennego z miejscowym planem zagospodarowania dla terenu górnictwa – art. 53 ust. 1 ustawy prawo geologiczne i górnictwa i art. 17 ust. 6 pkt b ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Koszty sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania ponosi przedsiębiorca górnictwa. Plan ten sporządzany jest w interesie przedsiębiorcy, co powoduje, że gmina po realizacji roszczeń z art. 36

ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym może wystąpić z roszczeniem wobec tego przedsiębiorcy, właśnie ze względu na regulację art. 93 ust. 2 prawo geologiczne i górnictwo. Zarazem treść tego przepisu zawiera regulację solidarności o charakterze kierunkowym w tym znaczeniu, że w razie pozwania przedsiębiorcy i wykazania szkody, na mocy wyżej wymienionego przepisu ponosi on odpowiedzialność. W przypadku włączenia do planu zagospodarowania przestrzennego gminy planu sporządzonego dla terenu górnictwa, przedsiębiorcy nie będzie przysługiwało roszczenie regresowe do podmiotu współodpowiedzialnego na podstawie tego przepisu, chyba że także inne przyczyny wpłynęły na przyjęty przez gminę plan zagospodarowania przestrzennego. Takie uregulowanie ustawowe ma zastosowanie w rozpoznawanej sprawie. Podstawa faktyczna sporu wynika z uchwalenia planu zagospodarowania przestrzennego, a więc dotyczy innej przyczyny niż ruch zakładu górnictwa.

W odniesieniu do dalszych zarzutów zauważyć należy, że w sprawie podstawą odpowiedzialności pozwanej jest art. 93 ust. 2 w/w ustawy; nie został podniesiony zarzut prowadzenia ruchu zakładu górnictwa niezgodnie z zasadami określonymi w art. 91 ust. 1 i 2 ustawy prawo geologiczne i górnictwo. W razie powstania szkody z ruchu zakładu górnictwa odpowiedzialność za szkody nim wyrządzone, rozpatrywane są zgodnie z zasadami, określonymi w ustawie z dnia 4 lutego 1994 r. – Prawo geologiczne i górnictwo – opierają się na regulacji prawnej zawartej w kodeksie cywilnym z modyfikacjami wynikającymi z przepisów art. 93 – 95 powołanej ustawy (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 29 lutego 1996 r., III CZP 15/96, OSNC 1996, nr 5, poz. 72 oraz wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 13 lipca 1998 r., II CKN 22/98, nie publ. czy z dnia 24 kwietnia 2002 r., V CKN 965/00, nie publ.).

Ponadto kopalnia wypłacając odszkodowanie za utratę plonów przyznała co do zasady ponoszenie odpowiedzialności za szkody występujące na nieruchomościach powodów. Powodowie jednak dochodzą czegoś więcej, a mianowicie odszkodowania za niemożność zabudowy nieruchomości. W sprawie obok faktycznych przeszkód związanych z takim wykorzystaniem nieruchomości, jak i brakiem zmiany przeznaczenia gruntu powstała dodatkowa przeszkoda prawna w postaci planu zagospodarowania przestrzennego uchwalonego przez

gminę. Plan ten dla terenu obejmującego nieruchomości powodów powstał w związku z eksploatacją górnictw i nie zmienia tego nawet wystąpienie czasowej przerwy w obowiązywaniu planów zagospodarowania przestrzennego. Ustawa prawo geologiczne i górnictw w art. 53 w związku z art. art. 17 pkt 6 lit. b. ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, stanowi, że plan użytkowania górnictw stanowi część planu zagospodarowania przestrzennego, jest włączany bez zmian w plan gminy. W związku z tym, jedną z istotnych przyczyn uchwalenia planu zagospodarowania przestrzennego gminy, była działalność strony pozwanej. W konsekwencji doszło do realizacji normy art. 93 ust. 2 ustawy prawo geologiczne i górnictw. Przyczyną niekorzystnej zmiany sytuacji nieruchomości powodów stała się wywołana skutkami eksploatacji w ramach ruchu zakładu górnictw zmiana planu zagospodarowania. W efekcie końcowa odpowiedzialność także obciąża pozwanego. Z powyższego wynika, że podmiot który doznał szkody w wyniku uchwalenia planu zagospodarowania przestrzennego (art. 36 ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym) uwzględniającego skutki istnienia terenu górnictw, może na podstawie art. 93 ust. 2 ustawy prawo geologiczne i górnictw dochodzić naprawienia szkody bezpośrednio od przedsiębiorcy górnictw ponoszącego solidarną odpowiedzialność z gminą. Odrębnym zagadnieniem jest ustalenie wysokości szkody (wyrok Sądu Najwyższego z 12 października 2007 r. V CSK 230/07 nie publ.), które powstaje po przyjęciu zasadności odpowiedzialności przedsiębiorcy górnictw.

Wobec uwzględnienia zarzutów skargi kasacyjnej w oparciu o powołane wyżej przepisy orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.